

hyvällä liikepaikalla olisi mahdollista menestyä myös pelkistetyimmillä kalusteilla edellyttäen, että ne ovat siistit ja tarkoituksenmukaiset? Varsinkin iltapäivisin asiakkaat näyttäisivät usein vaativan ainoastaan paikan, jossa voi juoda tai syödä välittämättä mahtavista sisustusvarusteista.

Sijainnin lisäksi ravintoloiden asiakkaat sanoivat tutkituissa paikoissa käyntiensä syyksi vakiintuneen tavan sekä kyseisen ravintolan tyylin ja palvelujen. On kuitenkin kyseenalaista, arvostaisivatko kuluttajat ainoastaan uusinta muotisuuntausta eli ylenpalttisen rekvisiitan verhoamia, kopioituja malleja. Varmasti myös pelkistetympi, aidosti omaperäisyyttä tavoitteleva ja vaikkapa suomalaisuutta korostava ravintola-arkkitehtuuri voi olla viihtyisää ja siten kilpailukykyistä. Ravintoloilta onkin ilmeisesti puuttunut uskallusta toteuttaa omintakeisia ideoita. Suoritettu tutkimus antanee ideoinnille kuitenkin uutta toivoa, sillä vain noin kymmenesosa asiakkaista mainitsi ensisijaiseksi tulosyykseen kyseisen tutkimusravintolan tyylin ja palvelut. Yleisimmin käyntikerrat selittyivät ravintolan onnistuneella sijainnilla.

Kaikkiin ravintoloihin oli tultu huomattavan usein työtovereiden kanssa, joten ravintolat epäilemättä toimivat useasti liike-elämän kulisseinä. Viihderavintolaan tultiin muita useammin yksin tai samaan sukupuoleen kuuluvan kanssa. Viihderavintola-tyyppiä pidettiin siten eniten ”iskupaikkana”, mikä ilmeni myös kysytyistä käyntimotiiveista (”seuranhaku vastakkaisesta sukupuolesta”). Ravintolatyyppejen väliset erot eivät tässä suhteessa kasvaneet kuitenkaan kymmentä prosenttiyksikköä suuremmiksi.

Sekä ruoka- että viiheravintolassa asiakkaat kuluttivat kysytyllä käyntikerralla rahaa ravintolapalveluihin niin iltapäivällä (klo 16.30) kuin illallakin (klo 20.00) yli 100 mk. Olutravintolassa vastanneet ilmoittivat käyttävänsä muutaman kymppin vähemmän. Kyselyyn osallistuneiden arviot rahankäytöstään vaihtelivat parista kymmistä useampaan sataseen. Vastauksiin täytyi kuitenkin suhtautua jossakin määrin varauksellisesti, sillä useiden aiheet eivät välttämättä olleet samoja kuin koko illan tulokset.

Samalla tavoin skeptisesti oli myös suhtauduttava kuluttajien ilmoittamiin ravintolassa käyntien määrään sekä alkoholin käyttöön. Tulokset olivat eri ravintoloiden välillä myös näiden tekijöiden suhteen sangen yhtenäisiä: valtaosa sanoi käyvänsä ainakin kerran viikossa jossakin ravintolassa (lukuun ottamatta lounaskäyntejä) ja nauttivansa vastaavasti ainakin kerran viikossa alkoholia. Tutkituissa ravintoloissa asioineet olivat näin olleet melko tiiviisti ravintolapalveluja hyväksyen käyttäviä kuluttajia.

Eri ravintoloiden tutkimustulokset eivät kaiken kaikkiaan poikenneet toisistaan merkittävästi. Vallankin ruokaravintola ja viiheravintola olivat kovasti toistensa kaltaisia. Kuitenkin myös olutravintolasta kerätyt tulokset olivat monin paikoin toisten ravintoloiden kanssa yhteneviä — mm. käyntimotiivit lähes kokonaan.

Alkon pääosin myynnin rakenne-erojen perusteella tekemän tyyppityksen ei näin ollen voi sanoa kuin paikoittain heijastaneen todellisia eroja tutkittujen ravintoloiden asiakaskunnissa, asiakkaiden käyntimotiiveissa sekä

muissa ravintolakäyttäytymistä selittäviksi valituissa tekijöissä. Niinpä tutkimuksen kohteena olleissa ravintoloissa tehty ravintolatyypitys oli anniskelupoliittisena seuranta- ja ohjailuvälineenä kyseenalainen. Tyyppityksen läheskään kaikki tavoitteet eivät mita ilmeisimmin olleet tutkittujen ravintoloiden välillä toteutuneet. Myyntien rakenne-erot eivät siten välttämättä tee ravintoloista muiden ominaisuuksien suhteen selkeästi erilaisia.

Kirjallisuus

- Oy Alko Ab: Anniskeluravintolat 8. 10. 1986
Hakala, Juhani: Suomen ravintolalaitoksen rakenne. Alkoholipoliittikka 45 (1980):6, 241—251
Kuparinen, Tuulikki: Miljoonaremontit pyydystävät asiakasta. Talouselämä 33 (1986), 36—37, 39, 41
Virtanen, Matti: Mikä ravintola on? Alkoholipoliittikka 49 (1984):3, 162—163.

Mika Pirinen

Elintapojen muutos ja raittiustyö

Raittiusliikkeen nousukausia ei voi selittää alkoholioissa tapahtuneilla muutoksilla. Nousukaudet ovat perustuneet siihen, että raittiusorganisaation kautta on kanavoitunut raittiusasiaa ja väkijuomakysymystä laajempia yhteiskunnallisia etuja ja pyrkimyksiä. 1800-luvun lopulla raittiusliike oli tärkeä yhteiskunnallinen voima, koska se oli osa työväestön yleistä järjestäytymistä ja koko työväenluokan muodostumista. Viime sotien jälkeinen lyhyt nousukausi oli osa yhteiskunnallista ja moraalista jälleenrakennusta; erityisesti maaseudulla raittiusjärjestöt tarjosivat toimintakanavan lakkautettujen suojeluskunta- ja lottajärjestöjen jäsenille.

Onko tällä hetkellä näköpiirissä sellaisia yhteiskunnallisia tekijöitä, joiden myötä raittiusliike kokisi uuden nousukauden kansanliikkeenä? Mielestäni ei ole. Raittiusliike päinvastoin kohtaa rakenteellisia ongelmia, jotka osittain ovat samoja kuin muillakin perinteisen kansalais-toiminnan lohkoilla (esim. osuuskauppaliikkeessä): palkkatyötä tekevän, lähiössä asuvan, perhekeskeistä vapaa-aikaa viettävän kuluttajan ajatukset ja teot ovat irtautuneet yhteisöllisestä kontrollista. Osittain raittiusliikkeellä on erityisongelmia, jotka johtuvat siitä, että sen työsaralla moraaliset ja maailmankatsomukselliset lataukset ovat voimakkaita.

Jos ja kun raittiusliike ei enää voi muodostua joukkomittaiseksi kansanliikkeeksi, onko sillä muita tulevaisuuden perspektiivejä? Raittiusliike voisi ymmärtää itsensä elintapoja problematisoivana kulttuurisena muutosliikkeenä. Näin ymmärretylle raittiusliikkeelle voi lähivuosina avautua uusia mahdollisuuksia ilmiöstä, jota kutsun terveyskulttuuriksi.

Mitä on terveyskulttuuri?

Puhutaan paljon terveyskäyttäytymisestä ja terveys-

aatteesta. Ne eivät tarkoita vain sairauksien välttämistä. Ne sisältävät myös arvosidonnaisen käsityksen siitä, milaista on oikea, normaali, luonnollinen, hyvä eläminen.

Huoli omasta ja muiden juomisesta on lisääntynyt, pyrkimykset vähentää alkoholin käyttöä ovat yleisiä, monet aikaisemmin säännöllisesti alkoholia nauttineet ovat luopuneet siitä kokonaan. Liikuntaharrastus on lisääntynyt, miesten tupakointi on vähentynyt, kasvisruokavaliot ja luontaistuotteiden käyttö ovat yleistyneet. On myös syntynyt uudentyyppistä kansalaisaktiivisuutta, johon liittyy ”holhousvaltion” kritiikkiä sekä oman ja lähiyhteisöjen vastuun korostamista.

Tätä kulttuurista muutosta voidaan tulkita mm. seuraavien ulottuvuuksien kautta.

Rationaalinen — moraalinen. Näyttää siltä, että muutokset elintavoissa perustuvat pikemmin rationaalisiiin hyötynäkökohtiin kuin moraalisiin valintoihin. Terveellisempien elintapojen omaksuminen on osa elämän yleistä järkiperaistymistä. Uusraittius ei ole periaatteellista alkoholin vastaisuutta, vaan varma tapa välttää alkoholin käytön haitalliset seuraukset.

Pakot — vapaus. Terveyskäyttäytyminen on reagoitua nykyaikaisen työelämän (tietotyö, palveluammattit) asettamiin vaatimuksiin ja arkielämän paineisiin. Esimerkiksi liikunta voidaan nähdä keinona kehittää työn edellyttämiä ominaisuuksia. ”Kun vaaditaan henkilökohtaista tulosvastuuta, tarvitaan henkilökohtaista tulostulosta.” Ihmiset itse ymmärtävät liikuntansa motiiviksi virkistymisen, rentoutumisen ja luonnosta nauttimisen. Tällaiset motiivit voidaan tulkita toisinkin kuin pakkojen heijastumina. Terveyskäyttäytyminen on myös keino ylittää arjen rajoituksia, kokea itseään ja vapautta; siihen sisältyy ”hyviä silmänräpäyksiä”, hyvää elämää koskevien unelmien hetkellisiä täyttymyksiä.

Yksilöllisyys — yhteisöllisyys. Terveyskulttuuri ei ole yhteinen sosiaalinen liike, vaan mitä kirjavin joukko yksilöllisiä valintoja ja ratkaisuja. Voidaan sanoa niinkin, että kyse on yksilöiden selviytymis- ja erottautumisstrategioista. Ne eivät kaipaa tuekseen yhteisöjä, vaan päinvastoin pyrkivät kontrollin ja muiden ”vapaan elintapakipailun” esteiden purkamiseen. Terveyskäyttäytymisen kärkijoukkoa ovat ns. uudet keskiluokat (modernit tietotyöläiset, ”kultakauluksiset”, ”jupit”).

Työväen liikkeestä keskiluokan liikkeeksi?

On tavallista, että yhteiskunnan sosiaalinen eliitti toimii kulttuurisen muutoksen tiennäyttäjänä: omaksuu ensimmäisenä uudet vapaa-ajanviettomuodot, uudet juomatavat yms. Muut sosiaaliset ryhmät seuraavat sen esimerkkiä, ja niin kulttuurinen muutos leviää laajemmalle väestöön.

Voidaan hyvin olettaa, että terveystuuri tulee leviämään tällä tavoin, saamaan uusia harjoittajia. Raittiusliikkeellä on mahdollisuus olla mukana tässä kulttuurisessa muutoksessa.

On kuitenkin muistettava, että terveystuuria toteuttaviin yksilöihin ei kyetä vaikuttamaan kontrollin ja asennekasvatuksen keinoin. Niillä vaikuttaminen on muutenkin ongelmallista, erityisen vaikeaa se on suhteessa ihmisiin, joille yksilöllisyys ja muista erottuminen

ovat keskeisiä pyrkimyksiä.

Kulttuuriseksi muutosliikkeeksi itsensä ymmärtävän raittiusuuden (nimi olisi kai muutettava, jos tälle tielle lähdetään?) perusstrategia suhteessa terveystuuriin voivat olla osallistuminen julkiseen keskusteluun ja toiminnalliset pienryhmäkokeilut. Perinteisten raittiusuuden (esim. alkoholin käytön haittavaikutukset) rinnalle on otettava uusia — on esim. korostettava, että kieltäytymällä alkoholista voi ilmentää tyyliä, hyvää makua ja itsehallintaa.

Ennen kuin raittiusväki uppoutuu tällaisiin strategisiin pohdintoihin, sen on syytä tehdä itselleen selväksi, mitä terveystuuriin mukainen ajattelu- ja toimintatapa merkitsee yhteiskunnallisena valintana. Nykyisin puhutaan ihmisten jakautumisesta A-luokan ja B-luokan kansalaisiksi: hyvinvointi yhtäällä, syrjäytyminen toisaalla. Vähäväkisen kansan puolesta toimiminen on aina ollut tärkeällä sijalla raittiusliikkeessä. Tässä mielessä voidaan sanoa, että raittiusliike on ollut työväen liikettä. Muutuuko se terveystuuriin myötä keskiluokan liikkeeksi? Kääntääkö se selkensä pahoinvoiville? Syventääkö se omalta osaltaan syrjäytymisen ongelmaa?

Matti Piispa

Mitä on tämän päivän raittiusuade?

Alkoholipoliitikka-lehden Näkökulmia-osastossa on tuuleteltu raittiusliikkeen tomuisia nurkkauksia. Huiskaa ovat heilutelleet raittiusliikkeen teräväkynäisin, mutta kapea kärkijoukko ja jotkut alkoholitutkijat, esimerkiksi Kari Saari (Paternalismi vai liberalismi) ja Juha Partanen (Suuntana yhteisraittius?) numerossa 5/1986. Mutta miltä nykypäivän raittiusuade näyttää kentän näkövinkkelistä, millaisista lähtökohdista työhönsä orientoituu raittiusuutekijöiden ”hiljainen” enemmistö?

Tehdessämme tutkimusta lehdistön raittiuskirjoittelusta (Piispa & Kirsi 1986) luimme suuren joukon raittiusuuteen haastatteluja. Niiden avulla on mahdollista kurkistaa raittiusuuden arkisen aherruksen taakse, hahmottaa kuva nykypäivän raittiusuuden keskeisistä ulottuvuuksista. Kutsun noita ulottuvuuksia 1) vakaumukseksi, 2) rationaaliseksi ja 3) kulttuuriseksi raittiusuuteksi. Jako on pitkälti analyttinen; raittiusuutekijöiden näkemyksissä ulottuvuudet esiintyvät usein erilaisina kombinaatioina ja vaihtelevina pituisuuksina.

Vertailun vuoksi tuon esille myös kansalaisjärjestöjen aktiivien käsityksiä siitä, mitä on raittius ja mikä on sen merkitys yksilön ja yhteiskunnan elämässä¹. Ne toimivat tässä yhteydessä tavallaan kommentteina raittiusuutekijöiden näkemyskseen.

¹Tiedot ovat peräisin 23 tamperelaisen elintapatyötä tekevän kansalaisjärjestön edustajien (n=77) haastatteluista, joiden analysointi on parhaillaan työn alla.